

Derleme Makale

Göçün Çocuklar Üzerindeki Etkisi: Bir Derleme Makalesi¹

Elif Demir², Beyhan Özge Yersel³

Öz

Toplumların politika belirleyicileri ile doğrusal olarak ilişkilendirilebilen göç, ülkelerin kültürel, ekonomik, sosyal ve politik yönlerini kapsayarak sosyokültürel yaşam içinde insan hayatının tüm tarihsel dönemlerde yer alan bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Toplumların değişimsel süreçlerinde önemli rol oynayan göçler, ülkelerin tarihsel yapılanmalarında farklı nedenlerle gerçekleşse de, sonucu insana bağlanan toplumsal durumlarından en çok etkilenenler çocuklar olmuştur. Savunmasızlıkları ve bağımlılıklarından dolayı dünya göç hareketleri incelendiğinde çocukların ülkelerin siyasal gündemlerini ortaya koyan önemli gruplar oldukları görülmektedir. Gelişimsel alanların sağlıklı ilerlemesinin hayati önem taşıdığı çocukluk döneminde göçe maruz kalan çocukların büyümeleri ve gelişimsel süreçleri olumsuz etki altında kalmaktadır. Dolayısıyla göç sürecinde yaşanan zorlayıcı durumlar çocuklarda ruhsal, bedensel ve sosyal yönden sarılması zor yaralar almalarına ya da kalıcı zararlara maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Göç olgusu bireysel düzeyde ele alınmanın dışında, toplumların ve ülkelerin gelişimini de etkileyen önemli bir faktördür. Göçmenler, hedef ülkelerde yeni bir yaşam kurarak ekonomik ve kültürel katkıda bulunabilirler. Aynı zamanda yaşanan göç akımları; kaynakların dağılımı, işgücü piyasaları ve toplumsal dengeler üzerinde de etkili olabilir. Göç olgusu, insanlığın evrimi ve tarih boyunca şekillendiği gibi, günümüzde de hala önemini koruyan ve birçok ulusal ve uluslararası politika üzerinde etkili olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan göçlerde çocuklar, korunmaya açık olmaları nedeniyle göçün farklı yönlerinden, farklı zorluklarda etkilenmektedirler. Bu durum göç süreci ve sonucunda oluşan etkilerin fark edilerek konuya daha fazla önem verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu makale ile bahsedilen nedenlerden dolayı göçün çocuklar üzerindeki etkisinin yorumlanarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, çocuk, göç ve çocuk, göçün etkileri, göçün gelişimsel etkileri

¹ Makale Geliş Tarihi: 19.04.2024 Makale Kabul Tarihi: 13.05.2024

² Öğr. Gör., Uşak Üniversitesi Ulubey Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü Çocuk Gelişimi Programı, elif.demir@usak.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-2949-4393

³ Öğr. Gör., Başkent Üniversitesi, Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Pr., bozgeyresel@baskent.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-4736-1391

Compilation Article

Effects of Migration on Children: A Review Article

Abstract

Migration, which can be linearly associated with the policy makers of societies, has been a phenomenon in human life in all historical periods in sociocultural life by covering the cultural, economic, social and political aspects of countries. Although migrations, which play an important role in the transformational processes of societies, have occurred for different reasons in the historical structuring of countries, children have been the most affected by the social situations that have emerged and whose results are linked to human beings. Due to their vulnerability and dependency, an analysis of global migration movements reveals that children are important groups that set the political agendas of countries. Children who are exposed to migration during childhood, when the healthy progression of developmental areas is vital, are negatively affected in their growth and developmental processes. Therefore, the challenging situations experienced during the migration process cause children to suffer psychological, physical and social wounds that are difficult to heal or to be exposed to permanent damages. Migration is a factor that affects not only the individual level but also the development of societies and countries. Migrants can make economic and cultural contributions by building a new life in destination countries. But at the same time, migration flows can also have an impact on the distribution of resources, labor markets and social balances. Migration is a phenomenon that has been shaped throughout the evolution of humanity and history and is still important today and has an impact on many national and international policies. In migration, children are affected by different aspects of migration with different difficulties due to their vulnerability to protection. This situation reveals the need to give more importance to the issue by recognizing the migration process and the resulting effects. This article aims to interpret and evaluate the impact of migration on children for the reasons mentioned above.

Keywords: Migration, children, migration and child, effects of migration, developmental effects of migration

Giriş

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren süregelen göç olgusu bireysel ve toplumsal yaşamı şekillendiren önemli bir faktör olmuştur. Etkileri göçebe yaşamdan başlayarak yerleşik kültüre geçişten sonra da gözlenmeye devam etmiştir. Göçler, bireysel veya toplu olarak gerçekleştirilen eylemler olup, genellikle siyasi, ekonomik veya kültürel sebeplerden kaynaklanır. Bu eylemler, insanlar için hayatlarını riske atma ve varoluşlarını tehlikeye sokma gibi büyük zorlukları göze alarak gerçekleştirilir (Solgun & Durat, 2017, s.139). Göç terimi, farklı tanımlamalara sahiptir ve Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2024) göre, göç; ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir yerden başka bir yere gitme eylemini ifade eder. İnsanlık tarihinin istisnasız her döneminde gerçekleşen göç olgusu, bireylerin tek ya da toplu olarak yaşadıkları yerlerden uzaklaşıp başka bir yere yerleşmesi olarak da tanımlanmıştır (Bartram vd., 2017, s.13). Birleşmiş Milletlere (BM) göre, göçün gerçekleşebilmesi için siyasal sınırların aşılması, bir yıldan daha uzun bir süreyi kapsaması ve önemli bir mesafenin kat edilmesi gerekmektedir. Göç olarak nitelendirilen bir durumda birey, yeni bir yerleşim yerine yerleşerek fiziksel, sosyal çevresini değiştirir (Adıgüzel, 2016, s.3). Göçün nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması, etkilerini değerlendirmede ve bu çerçevede düzenler yapılmasında önemli bir rol oynar. Göç, yerleşilen bölgeye bağlı olarak iç göç veya dış göç olarak sınıflandırılır. İç göç, bir ülke sınırları içinde yaşayan insanların farklı yerleşim bölgeleri arasında gerçekleştirdiği nüfus hareketidir (Adhikari vd., 2011, s.2). Dış göç, insanların göç sürecine katılmalarını belirleyen kararları kendi iradeleriyle değil, dış etkenlerin baskısı altında almaları durumunu ifade eder. Bu etkenler genellikle büyük siyasi, ekonomik ve toplumsal krizler gibi istikrarsızlık durumlarının sonucu olarak karşımıza çıkar ve bu doğrultuda yaşanacak barınma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarla ilgili devletlerin ve hükümetlerin ciddi planlama yapması gerekmektedir (Kahraman, 2015).

Erder (2015, s.419), üç ana alanda incelemeye aldığı göçün ilk oluşumunun bireysel ve akla dayanan göç süreci olduğundan bahsederek bu tür göçün bireylerin göç ve göç edecekleri yerle ilgili kararlarında bireysel ve mantıklı bir şekilde hareket ettiklerini söyler. Göç edenler, göç edecekleri yer ve göçün sonuçları hakkında geniş bilgiye sahiptirler. Bu model, genellikle benzer koşullara sahip kentler arasında gerçekleşen ve daha seçici bir göç türü olan yetkinliğe dayalı göçe daha çok uygundur (Sağlam Şener & Arlıoğlu, 2022, s.96). İkinci oluşum ise kitlesel yapılanmalardan oluşmaktadır. Bu tür göç, genellikle göçün kaynağını oluşturan bölgeden başlayarak, hemen her toplumsal katmandan insanın göç etmesini içerir. Bazı bölgelerde, toplumsal, siyasal ya da ekonomik nedenlerle oluşan kaymalar, o bölgede yaşayan her kesimi içine alan bir göç sürecinin başlamasına yol açabilmektedir. Zorunlu göç olarak da adlandırılan bu tür göçler, bireylerin iradesi dışında gerçekleşerek, zorlamalarla kendi kararlarını verdiği durumları ifade eder. Üçüncü bir göç türü olan zincirleme göç sürecinde ise göç edenler kararlarını genellikle bireysel olarak değil, aynı grupta bulunan aile fertleri, akrabalar gibi diğer üyelerin kararlarını dikkate alarak verirler. Bu tür göçte, bireyler göç edecekleri yer hakkında bilgiyi ve

göç sürecinde ihtiyaç duydukları desteği daha önce göç etmiş olan yakınlarından edinirler (Aydın vd., 2017, s.9). Bu nedenle, her göç deneyiminin travmatik etkisi bireyin yaşadığı zorluklara göre farklılık göstermektedir. Daha önceleri kasıtlı olarak kişisel gelişim amaçlı olarak tercih edilen göç belirli dönemlerde sınırlı kaynaklardan geniş kaynaklara rahat erişmek amacıyla yapılsa da, günümüz etkilerine bakıldığında özellikle zorunlu göçlerin çocukların yaşamında son derece kalıcı yaralar açtıkları görülmektedir. Ayrıca bireyin kendi isteği ya da isteği dışında vatanından uzaklaşması, çocukluk döneminde oluşan güvenli bağlanma ve aile ile topluma güven oluşturma konularında da sorunlar oluşmasına neden olabilir (Karakoç Demirkaya, 2020, s.5). Göçün çocuklar üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesi için çocuk ve göç kavramlarının tanımlanması gerekmektedir.

Çocuk ve Göç

Göç kavramı, insanların ani ve hızlı bir şekilde kendi çevrelerinden ayrılıp yeni bir ortama geçmelerini ifade eder. Bu süreç, bireyleri ve toplumu sosyal, kültürel ve fiziksel açıdan etkileyerek, sağlık ve sağlık faktörleri üzerinde de büyük etkiler oluşmasına neden olur (Aydın vd., 2017, s.9). Herhangi bir nedenle gerçekleşen göç, bireyleri ve toplumu fiziksel, sosyal ve kültürel açıdan etkiler. Bu etkilerin özellikle çocukların yaşamlarına yansması ise kaçınılmazdır. Göç eden ailelerin karşılaştığı istihdam, eğitim, sağlık, barınma, yabancılaşma ve güvenlik gibi sorunlar, doğrudan çocukları etkiler. Bu etki göçmen çocukları; aile içinde ve ev sahibi toplumun çocukları arasında dezavantajlı bir konuma getirir (Gümüş & Bilgili, 2015, s.64).

Göçmen topluluklarında artan çocuk sayısı ile birlikte çocukların bu gruplar için de önemi ayrıca artmaktadır. Nüfusunun üçte birini çocukların oluşturduğu Dünyamızda, göçmenlerin tamamının yarısından fazlasını çocuklar oluşturur (UNICEF, 2016). UNICEF' in Eylül 2016'da yayımlanan raporuna göre, dünya genelinde yaşayan yaklaşık 50 milyona yakın çocuk farklı ülkelerde yaşamaya zorlanarak köklerinden ayrılmıştır. Bahsedilen çocukların 28 milyonu ülkelerin iç ya da dış çatışmaları nedeniyle daha güvende ve iyi bir yaşam sürmek amacıyla göç ederek evlerinden uzaklaşmışlardır. Yaşadıkları çatışma durumları çocukların derin travmalara maruz kalma, deniz yoluyla kaçmaya çalışırken boğulma, sağlıksız beslenme, kaçırılma, alıkonma, cinayet, tecavüz, insan kaçakçılarıyla karşılaşma gibi farklı ve tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalmalarını kaçınılmaz kılmaktadır (Flamm, 2010, s.16). Tüm bu zorlukları aşarak göç ettikleri yere ulaşabilenlerin birçoğu ise ulaştıkları bölgede yabancı ayrımcılığı gibi problemlerle yüz yüze gelmektedirler United Nations Children's Fund (UNICEF, 2016). Bu durum, çocukların Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile koruma altına alınmış haklarını ihlal etmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuk haklarıyla ilgili en temel uluslararası belge olarak bilinmektedir ve ilk kez 1989 yılında onaylanmıştır. Bugün itibariyle sözleşmenin, BM olan üyesi olan hemen hemen tüm ülkeler tarafından imzalandığı bilinmektedir. Bu sözleşme çocuklar için yaşama, katılım, korunma ve gelişim olmak üzere dört temel hakkı kapsamaktadır (Karakoç Demirkaya, 2020, s.5). Sözleşmenin 2. maddesinde yer alan

hüküm gereği sözleşmeyi uygulayan devletler, yetki alanlarında bulunan göçmen çocuklar dâhil her çocuk için ailelerinin ya da yasal olarak varisi olan kişileri hakları gözetilmeksizin; cinsiyet, ırk, dil, siyasi düşünce, etnik yapı, sosyal yaşam, engel durumu, doğum ya da farklı statülerin oluşturduğu bir ayırım yapmadan ilgili hakları tanıyarak çocukların üst düzey faydalarını garanti altına alacak şartları sağlamak zorundadırlar. Sözleşmenin 31. maddesinde, çocuğun kendisini ilgilendiren her türlü kararda ve uygulamada katılım hakkı vurgulanmıştır; bu hak, çocuğun sosyal yaşama özgürce katılma hakkı olarak da ifade edilmektedir (Kurt, 2016, s.113). Çocukların göç etmesiyle birlikte bu hakları da risk altına girmektedir.

Göç çocuklar için son derece kaotik bir yaşam olayıdır. Göç eden pek çok çocuk, yaşitlarının normal yaşam deneyimlerinden son derece uzaktır. Yaşıtlarının günlük yaşam deneyimlerinden bile uzak büyüyen çocuklar, ailelerinin zor durumda kalmasından dolayı birtakım problemlerle yüzleşir. Ailelerine destek olmak amacıyla çocuk yaşta çalışmaya başlayıp eğitim hayatını yarıda bırakan çocuklar, ilerleyen dönemlerde ciddi travmalara maruz kalmaktadır (Eroğlu, 2020, s. 95). Yine göç edilen bölgenin sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısının olumsuz olması, ailelerin entegre olma sürecini olumsuz etkiler. Ortamın sağlıksız olması ve bunun sonucunda ailelerin yaşayacağı güçlükler; çocukların gelişimi ve yaşam kalitesi üzerinde son derece olumsuz etkilere sebep olmaktadır (Şener & Ocakçı, 2014, s. 58). Aşağıda, göçün çocuk üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Göçün Çocuk Üzerindeki Etkisi

Çocuklar yaşam koşullarındaki korunmasızlıklarından dolayı, nüfus hareketlerinin etkisinde olan ve öncelikli ilgi gerektiren grupta yer alırlar (Aydın vd., 2017, s.10). Göç sürecinin çocuklar üzerindeki etkisinin ciddi olmasının nedeni büyüme ve gelişimin devam etmesi yer almaktadır. Son zamanlarda savaşımlardan dolayı yaşanan göçlerle sayıları artan bu çocuklar, duyarlı bir gelişim evresinde oldukları için yetişkinler gibi kendi başlarına yaşayamazlar. Çocuklar göçten dolayı ebeveynleriyle birlikte hareket etmek zorundadır çünkü savunmasızlardır. Çocukların kimlik yapılarının hala gelişmeye devam etmekte olması, güvenli bağlanma ihtiyacı ve korunma ihtiyaçları çocukların göç konusunda daha özenli bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Eroğlu, 2020, s.95). Bu nedenle göç sonucu ortaya çıkan olumsuz durumların en aza indirilmesinin ve göç sırasında çocukların yaşadıkları süreçlerin önemsiz olarak durumda iyileştirilmelerin yapılması gereklilik arz etmektedir (Flamm, 2010, s.16). Bu bölümde göçün çocuklar üzerindeki etkileri başlıklandırılarak açıklanacaktır.

Göçün Sağlık ve Beslenme Üzerindeki Etkileri

Göç, çocukların sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Göçmenlerin yaşadığı bölgede altyapı ve hijyen koşullarının yetersiz olması göçmen çocukları bulaşıcı hastalıklara karşı savunmasız hale getirir. Aşılama

hizmetlerine de ulaşamadıkları takdirde buldukları ülkede salgın hastalıkların artması durumu söz konusu olmaktadır. Sağlık güvenceleri olmayan çocuklar, herhangi bir sağlık problemiyle karşılaştıklarında da tedaviye erişmekte zorlanmaktadır (Çalım vd., 2012; Gümüş & Bilgili, 2015).

Göç kavramı, çocuklarda beslenme ile ilgili problemlere de yol açmaktadır. Yağlı ve karbonhidratlı beslenme, sağlıklı besinlere ulaşamama, yetersiz vitamin ve mineral alımı çocuklarda hastalık, büyüme ve gelişme geriliği, ruhsal ve fiziksel gelişimde gerilemelere sebep olmaktadır. Yapılan araştırmalarda çocukların boy-kilo oranlarının olumsuz etkilendiği ve persentil (büyüme eğrisi) değerlerinin düşük olduğu görülmüştür (Derince, 2019; Gözübüyük vd., 2015; Sağlam Şener & Arlıoğlu, 2022). Bu nedenle çocukların sağlıklı besin kaynaklarına ulaşması için titizlikle çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Göçün Eğitim Üzerindeki Etkileri

Eğitim hakkı, “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ile tanımlanmış olan ve diğer çocuk haklarının da oluşmasını sağlayan en temel haklardan birisidir (Aydın vd., 2017, s.10). Çocuklar için, göç sürecinde bulunmak; en temel haklarından olan eğitimden bile yoksun kalmak anlamına gelmektedir. Zaten kırılğan ve savunmasız olan çocuklar göçmen durumuna geçtiklerinde kimi zaman ailenin geçim yükünü tek başlarına üstlenmek zorunda kalırken, kimi zaman da ikamet izni olmadığı için okula gidememektedir. Ayrıca buldukları ülkenin dilini öğrenemeyen çocuklar; akademik yaşamlarında zorluk yaşamaktadır (ORSAM, 2015). Özellikle erken çocukluk döneminde eğitim hakkından mahrum kalan çocuklar, temel çocuk haklarından biri olan oyun oynama hakkından da mahrum kalmaktadır (Gümüş & Bilgili, 2015, s.64). Kapasitelerinin üzerinde iş yükünün altına girerek adil bir ücret almadan çalışan göçmen çocuklar yaşadıkları zorlu süreçlerden dolayı yüksek hayat standartlarına sahip olsalar bile sağlıklı bir gelişim göstermeden çocukluk yıllarını geçirirler (Özservet & Sirkeci, 2016, s.2).

Göç ve İstismar

Göçle birlikte kalabalık evlerde ve uygunsuz bölgelerde yaşamak, çocuk yaşta çalıştırılmak, okulda ve toplumda kabul görmeme ihtimali, göçmen çocukların şiddete ve istismara uğrama riskini arttırmaktadır (Sağlam Şener & Arlıoğlu, 2022, s.102). İlgili alanyazın incelendiğinde, göç sonrasında Suriyeli kız çocuklarının 11-12 yaşlarında dini nikâh ile evlendirildiği, ayrıca kız çocuklarının cinsel objeymiş gibi görülüp cinsel istismara uğradığı görülmektedir (Türkay, 2016, s.71).

İstismarın bir diğer ayağı olan ekonomik istismar da göçmen çocukların maruz kaldığı problemlerden biridir. Göçmen çocuklar ucuz işgücü olarak görülüp yasadışı, sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. Uygun olmayan

koşullarda çalıştırılan çocuklar hem işveren tarafından suiistimal edilmekte hem de iş kazaları, istismar ve suça yönelme gibi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Çocukların bu tehlikelere maruz kalmaması için yasal düzenlemelerin yapılıp sıkı bir şekilde takip edilmesi şarttır (Demiral & Demir, 2016; Flamm, 2010; Türkay, 2016).

Göçün Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri

Göç eden çocukların ruh sağlığı da tehlike altındadır. Göç kararına etkileri olmayan ve kendi istekleri dışında göç eden bu çocuklar, istek ve amaçları dışında farkında olmadan yaşadıkları olayın sonuçlarını ruhsal problemlerle ortaya çıkarırlar (Karakoç Demirkaya, 2020, s.5). Uyum sorunları, aile içi şiddete maruz kalma, maddi zorluklar, eğitim ve iş bulma konusunda güçlükler, barınma sıkıntıları, topluma yabancılaşma, suç eğilimi, şiddet gösterme, ruhsal sağlık sorunları (depresyon, anksiyete), gelişim geriliği, düzensiz uyku ve sağlıksız beslenme alışkanlıkları, özgüven ve özsaygı eksikliği, akademik başarısızlık, sigara, alkol ve madde bağımlılığı gibi olumsuz davranışlar ile intihar düşüncesi, hiperaktivite gibi psikolojik ve davranışsal zorluklar göçmen çocukların sıklıkla karşılaştığı problemlerdendir. Yaşanan bu sorunların önüne geçilmedikçe çocukların toplumsal yaşama uyum sağlaması son derece zor olacaktır (Aydın vd., 2017, s.10).

Çocukların psikolojik sağlığı, göç yaşayan yaş grubundan, ailenin göçe karşı sergilediği tepkilerden ve sosyoekonomik durumundan ayrı düşünülemez. Göç eden çocuklara ve ailelerine sunulan her türlü hizmetin bu faktörler göz önünde bulundurularak planlanması tavsiye edilmektedir (Eurostat, 2015). Bu nedenle göçmen ailelerin istihdam, eğitim, sağlık, konut, entegrasyon ve güvenlik gibi öncelikli ihtiyaçlarının geliştirilmesi, kültürel çeşitliliklere ve uyum sorunlarına yönelik rehabilitasyon programlarının düzenlenmesi, göçmen bölgelerinde okul ve evlerde periyodik olarak psikolojik sağlık taramaları yapılması ve risk altındaki bireylerin sağlık kuruluşlarına yönlendirilmesi önemlidir (Özdemir & Budak, 2017, s.220).

Sonuç

Sonuç olarak, günümüzde dünya genelinde ve ülkemizde yaşanan göç olayları ile göçlerin çocuklar üzerindeki etkileri, küresel ve disiplinler arası boyutlarda önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu çerçevede, çocukların sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürebilmeleri için siyasi profesyonellerin desteği ve disiplinler arası işbirliği büyük önem taşımaktadır. Göç eden çocukların sağlıklı gelişimlerini tamamlamaları açısından toplumun üzerine önemli sorumluluklar düşmektedir (Aydın vd., 2017, s.8). İnsanlar tarih boyunca çeşitli sebeplerle mevcut yerlerinden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Topraklarını genişletme, güvenli yaşam alanlarına erişme, sosyal ihtiyaçların daha iyi karşılanması, dini inançlar, doğal afetler veya çatışmalar, iş bulma endişeleri ve terör eylemleri bunlardan bazılarıdır. Göç deneyimi yaşayan aileler, diğer ailelere kıyasla daha fazla riskle karşılaştıkları için ailenin yaşadığı sorunlar da çocuklar tarafından daha yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bu durum, çocukların gelişim sürecini

olumsuz yönde etkileyebilir (Aydın vd., 2017,10). Göç olaylarının ardından, fiziksel açıdan kronik hastalığı olan çocukların bakımları aksayabilir, salgın hastalıklara maruz kalma riski artabilir. Aileler sosyal olarak farklı bir kültüre uyum sağlama konusunda zorluklar yaşayabilirler. Ayrıca, sosyal destek eksikliği, akademik başarısızlık, psikolojik kaygılar, depresyon, kişiler arası ilişkilerde bozulma ve ruhsal uyum sorunları gibi pek çok sorun da sıkça görülebilir (Sağlam Şener & Arlıoğlu, 2022, s.95).

İnsanoğlunun yaşam mücadelesi verdiği ilk tarihlerden bugüne süregelen bir olgu olarak karşımıza çıkan ve toplumların sosyoekonomik, siyasal yapı ve kültürel birikimleriyle yakından ilişkili olan göçler; günümüzde küreselleşmenin etkileri, bölgesel çatışmalar, yoksulluk, teknolojinin ilerlemesi, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler gibi faktörlerin etkisiyle göç hareketlerini artırarak daha yaygın hale getirmiştir (Sağlam Şener ve Arlıoğlu, 2022, s.96).

Göçlerin ortaya çıkış nedenleri coğrafi, kültürel, etnik ve siyasal şartların, dezavantajlı durumlarına göre farklılaşsa da; sürecin doğurduğu sosyal kısıtlamalar ve göç nedeniyle yaşanan olumsuz durumlardan en fazla kendini savunma gücü olmayan çocuklar etkilenmektedir. Göçler, çocukların yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır. Göç sürecinde yaşanan tüm olumsuzluklar onların küçük bedenlerinde fiziksel, bilişsel ve sosyal etkiler yönünden kalıcı sağlık problemleri oluşmasına neden olmaktadır. Sağlıklı toplumların sağlıklı bireylerin yetiştirilmesiyle oluşturulacağı dikkate alınırsa; çocukların karşılaştığı zorlukların dikkatle ele alınması ve acil olarak dezavantajlı durumları oluşturan problemlerin çözüm yollarına kavuşturulması gerekmektedir (Eurostat, 2015).

Göçün çocuklar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırmadan hareketle şu önerilerde bulunulmuştur.

- Göçmen çocukların yaşayabileceği duygu ve davranış problemlerinin erken dönemde farkına varabilmek için ailelerine eğitim verilebilir.
- Göçmen çocukların okullarda yaşayacağı akademik ve uyum problemlerinin önüne geçebilmek için öğretmenlere eğitimler düzenlenebilir. Ayrıca öğretmenler aile ile işbirliği içerisinde hareket etmelidir.
- Göçmen çocuk ve ailelerinin ruh sağlığını desteklemek amacıyla sağlık hizmetleri düzenlenebilir.
- Göçmen çocukların ailelerine yönelik iş imkânları geliştirilebilir.
- Göçmen çocukların çocuk işçi olarak yasal olmayan yollarla çalıştırılmasının önüne geçebilmek için yasalar sıkı bir şekilde denetlenip, yaptırımlar uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Adhikari R., Jampaklay A. & Chamratrithirong A. (2011). Impact of children's migration on health and health care-seeking behavior of elderly left behind. *BMC Public Health*, 11 143.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aydın, D., Şahin, N. & Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(1), 8-14.
- Bartram, D., Poros, M., & Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Çalım, S., Kavlak O. & Sevil, Ü. (2012). Evrensel bir sorun: Göç eden kadınların sağlığı ve sağlık hizmetlerinde yaşanan dil engeli. *Sağlık ve Toplum*, 2, 11-19.
- Demiral, Y., & Demir E. (2016). Olgu sunumu: sığınmacılarda çocuk işçiliği. Savaş, göç ve sağlık içinde (ss. 41-45) Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Derince, D. (2019). Suriyeli mülteci çocuklar özelinde: Savaş mağduru çocuklar ve çocuk sağlığı sorunları. *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray (Mı)?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eroğlu, M. (2020). Etnik kimlik, savaş ve göç olgularının çocuklar ve ergenler üzerindeki psikolojik etkileri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 94-105.
- Eurostat (2015). Migration and Migrant Population Statistics.
- Gözübüyük, A.A., Duras, E, Dağ, H., Arıca, V. (2015). Olağan üstü durumlarda çocuk sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6(3), 324-330.
- Gümüş, Y., & Bilgili, N. (2015). Göçün sağlık üzerindeki etkileri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18, 63- 67.
- Flamm, S. (2010). Linkage between migration and child labour: an international perspective. *Stanford Journal of International Relations*, 12(1), 15-25
- Kahraman, F. (2015). *Türkiye'de iç göç ve çocuk yoksulluğu: Gaziantep örneği* (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Karakoç Demirkaya, S. (2020). Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(4), 5-6.
- Kurt, S. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3, 99-128.
- Sağlam Şener, T., & Arlioğlu, H. (2022). Sosyal afet olarak göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *Hastane Öncesi Dergisi*, 7(1), 95-107.
- Solgun, C., & Durat, G. (2017). Göç ve ruh sağlığı. *Journal of Human Rhythm*, 3, 137-144.
- Şener, D.K., & Ocakçı, A.F. (2014). Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13(1), 57-68.

- TDK (2024). Güncel Türkçe sözlük. <https://Sozluk.Gov.Tr/> Erişim Tarihi: 16.03.2024.
- Türkay, M. (2016). *Çocukların sorunları*. Savaş, göç ve sağlık içinde (ss. 71-75) Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- UNICEF (2016). Köklerinden Koparılanlar Raporu. <http://www.un.org.tr/unicef-dunyada-koklerinden-koparilmis-neredeysse-50-milyon-cocuk-var/> Erişim Tarihi: 16.03.2024
- ORSAM (2015). <https://www.orsam.org.tr/tr/suriyeli-siginmacilarin-turkiye-ye-etkileri-raporu-orsam-tesevafad-tobb-etu-09-01-2015/> Erişim Tarihi: 09.03.2024.
- Özdemir, A., & Budak, F. (2017). Göçün çocuk ruh sağlığı üzerine etkileri. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 212-223.
- Özservet., & Sirkeci E. (2016). Editörden: Çocuklar ve göç. *Göç Dergisi*, 1, 1-4.